

ASPECTE PRIVIND OCUPAȚIA SOVIETICĂ ÎN JUDEȚUL CARAȘ (1944-1947)

Eusebiu Narai

Tratamentul nedrept la care a fost supusă România prin obligațiile ce decurgeau din Convenția de Armistițiu; jafurile armatei de ocupație sovietice, distrugerile cauzate de operațiunile militare; epurarea personalului de conducere din întreprinderi și a reprezentanților administrației centrale și locale – făcută sub presiunea partidului comunist și a autorităților de ocupație, extinsă asupra unor persoane competente și cu inițiativă, dar considerate periculoase pentru regimul comunist (pe cale de instalare); dezorganizarea producției industriale prin repetate mitinguri și greve pentru majorări salariale într-o țară sleită de război; o politică guvernamentală defectuoasă în domeniul agrar, asociată cu o serie de calamități naturale și mulți alți factori au determinat o prăbușire a monedei naționale și o accentuare a inflației menite să adâncească dependența economică față de Uniunea Sovietică, pe lângă dependența politică manifestată într-un mod atât de evident. Refuzul asocierii României la planul Marshal, care se va dovedi benefic pentru refacerea economică a mai multor state din apusul Europei, precum și măsurile financiare cu caracter echivoc adoptate de guvern au determinat adâncirea crizei economice în care se zbătea România.

În Banat, și implicit în județul Caraș, efectele ocupației sovietice s-au resimțit din plin: jafuri, abuzuri, rechiziții pentru front și în contul Convenției pentru Armistițiu, repatrierea cetățenilor români din Basarabia și Bucovina de Nord (teritorii românești ocupate samavolnic de U.R.S.S. în 1940), lichidarea bunurilor inamice și deportarea germanilor în U.R.S.S. În perioada 1944-1947, abuzurile sovietice nu vor conțeni în acest colț de țară, de fiecare dată invocându-se motive puerile și fiind incriminați oameni nevinovați. Primele tancuri sovietice ajung la Reșița la începutul lunii septembrie 1944, fiind întâmpinate – în numele locuitorilor orașului – de primarul Reșiței, Petru Bârnau, în cadrul unei serbări de bun venit; cu această ocazie se declanșează unele fricțiuni cauzate de *eliberatori*, care jignesc soțiile muncitorilor prezenți. Situația se repetă la Steierdorf-Anina: în momentul intrării rușilor în localitate, soțiile minerilor sunt siluite¹. În cursul anului 1944, populația cărășană era profund îngrijorată de devastările la care s-a pretat armata sovietică în unele zone, sperând că, odată cu încetarea războiului, situația se va reglementa².

Abuzurile armatei sovietice comise în județul Caraș, în egală măsură și la nivel național, erau acoperite de organele administrației locale, invocându-se diferite motive. Astfel, la sfârșitul lunii septembrie 1944, postul de jandarmi Delinești a fost sesizat de faptul că un locuitor din comuna Ohabîța a fost împușcat în spate de către un soldat rus beat, care încerca să violeze o săteancă, datorită intenției săteanului de a o salva pe femeie, săteanul fiind internat în stare destul de gravă în spitalul de la Caransebeș. Pentru a ilustra teama autorităților locale de armata sovietică de ocupație, este elocventă explicația acestui caz, formulat de postul de jandarmi amintit: „vina întâmplării acestui fapt cade asupra femeii care a făcut afaceri cu acești soldați pentru a cumpăra de la ei diferite lucruri, în schimb de băutură (țuică) și care, întârziind noaptea cu acești soldați care s-au îmbătat... și s-au luat după dânsa împușcând pe Borca. În această chestiune vinovat se face și locuitorul Stan Mihai din această comună care, personal, a adus la locuința sa pe acești soldați și la care, dându-le țuică, i-a îmbătat și de la care ar fi primit diferite lucruri. Mai mult ca aceasta, Stan Mihai a anunțat și pe alți locuitori, ca să aducă acestor soldați băutură și, îmbătând pe acești soldați, cu care apoi a făcut afaceri, și pentru că femeia, de asemenea, a făcut și dânsa afaceri cu acești soldați, se fac ambii vinovați de întâmplarea acestui caz”. Cu alte cuvinte, acest caz a fost trecut în Buletinul de evenimente al postului de jandarmi Delinești ca delict de tănuire de bunuri. Chiar presupunând că explicația oferită de postul de jandarmi menționat ar conține un dram de adevăr, nu se justifică unele fapte abominabile săvârșite de trupele sovietice în această zonă³.

Sovieticii au manifestat o puternică ostilitate față de localitățile în care germanii erau preponderenți, chiar și față de românii care trăiau în relații bune cu aceștia din urmă. Asemenea evenimente s-au petrecut, de pildă, la Steierdorf-Anina. Astfel, numai în perioada septembrie-octombrie 1944, valoarea pagubelor produse la Ocolul Silvic Anina de armata sovietică prin devastări (cantoane, cămine, materiale de exploatare, mărfuri etc.) era estimată la suma de 3.329.963 lei⁴. Mai mult, într-un raport înaintat Prefecturii Caraș de către Primăria comunei Steierdorf-Anina la data de 10 noiembrie 1944, se subliniau următoarele aspecte: „furturile continuă pe scară întinsă, în special în toilul nopții și aceasta se datorește faptului că, în comuna Steierdorf, post de jandarmi nu există, iar cel din Anina, din cauza efectivului redus, nu poate face față pazei teritoriului atât de mare al comunei”, solicitându-se o intervenție pe lângă Legiunea de Jandarmi Caraș pentru întărirea postului de jandarmi din Anina sau pentru înființarea unui post similar în Steierdorf. În continuare, era evidențiată lipsa oricărei înțelegeri din partea sovietică față de situația dificilă în care se găsea populația comunei: „în trecerea prin comună a armatelor ruse și române s-au ridicat fără nici o formalitate multe vite (vacii, cai, porci etc.) de la locuitorii care au rămas în comună luându-se acestora singura existență pe care o aveau, toți fiind muncitori nevoiași minieri și în

special pensioniști (pensionari – n. n.) și văduve; în urma plecărilor în Germania a unor locuitori au rămas vite (vacii, cai) pe care Centrul de Exploatare al județului Caraș le-a blocat și, în parte, ridicat din comună; pentru a veni în ajutorul nevoiașilor cărora li s-au ridicat vitele, avem onoare a vă ruga să binevoiți a interveni locului în drept pentru ca să se aprobe ca această primărie, pe baza unor date reale și verificate, să poată repartiza din aceste vite și populației arătate mai sus... De asemenea, locuitorii comunei, proprietari de vite, au fost aprovizionați cu furajul necesar pentru iarnă, ori (or – n. n.) în trecerea lor prin comună, armata sovietică și română au ridicat aceste furaje, rămânând locuitorii comunei fără furaje peste iarnă; în urma plecării în Germania a unor locuitori, au rămas ceva furaje pe care însă acum Centrul de Exploatare al județului Caraș le-a blocat, urmând să le ridice; această primărie vă roagă să binevoiți – pentru a se veni în ajutorul muncitorimii sărace care formează unanimitatea acestei comune – a interveni și dispune să se aprobe ca, pe baza unor date reale, să putem repartiza din acest fân și populației arătate mai sus”⁵. În această perioadă sunt consemnate, pe raza aceleiași comune, mai multe jafuri comise de partizanii iugoslavi care – beneficiind de sprijinul rușilor – au început să ridice și bărbații din comună, transformându-i în prizonieri de război; comuna era devastată și jefuită permanent de populația comunelor vecine, în special în timpul nopții; nici armata română nu era străină de aceste jafuri: Regimentul 9 Dorobanți și Regimentul 32 Dorobanți din Divizia 5 Infanterie, cantonând o noapte în comună, „au devastat totul, ridicând de prin case diferite obiecte, fân etc., și cu toate că această primărie i-a cantonat în anumite locuri, nu au ținut cont de acest cantonament, ci s-au introdus prin toate casele, lăsând în urma lor total pustiu”. În condițiile stării de război, populația era complet lipsită de apărare în fața unor asemenea abuzuri⁶.

O explicație convingătoare pentru starea economiei românești în perioada postbelică rezidă în îndeplinirea cu scrupulozitate de către autoritățile române a termenilor Convenției de Armistițiu. La data de 1 septembrie 1944, la Moscova, a fost semnată Convenția de Armistițiu de către mareșalul sovietic Rodion Malinovski (împuternicit al guvernelor sovietic, englez și american), iar din partea guvernului român de către Lucrețiu Pătrășcanu, Dumitru Dămăceanu, Barbu Știrbei și Ghiță Popp. Elaborat pe baza propunerilor guvernului U.R.S.S., puse de acord cu guvernele S.U.A. și al Marii Britanii, acest document avea un caracter mult mai larg decât o Convenție de Armistițiu propriu-zisă – cuprinzând clauze de mare însemnătate de ordin militar, politic, economic și financiar-administrativ. Principalele prevederi ale sale consfințeau faptul că de la 24 august 1944, ora 4,00 a.m., „România a rupt relațiile cu Germania și sateliții săi, a intrat în război și va duce război alături de Puterile Aliate împotriva Germaniei și Ungariei cu scopul de a restaura independența și suveranitatea României, pentru care scop va pune la dispoziție nu mai puțin de 12 divizii de infanterie, împreună cu serviciile tehnice auxiliare”; forțele militare sovietice și ale celorlalți aliați beneficiau

de înlesniri pentru libera lor mișcare pe teritoriul României; se stabilea că granița româno-sovietică era cea din 28 iunie 1940; România urma să plătească drept compensații către U.R.S.S. suma de 300 de milioane dolari, eșalonată în timp de șase ani, în mărfuri (produse petroliere, lemne, vase maritime și fluviale, diverse mașini etc.); guvernul român se obliga să colaboreze cu aliații la arestarea și judecarea persoanelor acuzate de crime de război, să dizolve imediat toate organizațiile profasciste aflate pe teritoriul țării și să nu permită în viitor existența unor astfel de organizații; Puterile Aliate recunoșteau nulitatea Dictatului de la Viena din 30 august 1940 și era exprimat acordul lor ca Transilvania să fie restituită României. Marile Puteri și-au asumat totodată dreptul de supraveghere asupra executării prevederilor Convenției de Armistițiu, instituind în acest sens Comisia Aliată de Control în România, cu sediul central la București și care va acționa conform directivelor și ordinelor Înalțului Comandament Sovietic în numele Puterilor Aliate⁷. Tratată ca țară învinsă, României i s-au impus grele sarcini economico-financiare. Precizarea, în anexele Convenției încheiate la 16 ianuarie 1945 între guvernele român și sovietic, a planului livrărilor, a cantităților și calității mărfurilor ce urmau să fie livrate în baza art. 11, care prevedea cuantumul despăgubirilor de război datorate Uniunii Sovietice, în sumă de 300 milioane dolari S.U.A. (la paritatea de 35 dolari pentru o uncie de aur), a permis evaluarea mai exactă a sarcinilor foarte mari în comparație cu potențialul și posibilitățile de atunci ale României. Cele 300 milioane de dolari reprezentau peste 55% din venitul național realizat în anul 1945, evaluat la 519 milioane dolari. Sarcini deosebit de grele decurgeau, de asemenea, din prevederile art. 10 și ale anexei sale, precum și din art. 12, potrivit căruia guvernul român se obliga să restituie în bună stare Uniunii Sovietice, în termenele stabilite de Înalțul Comandament Aliat (sovietic) „toate valorile și materialele luate de pe teritoriul ei în timpul războiului”. Grefate pe posibilitățile reduse ale economiei, sarcinile armistițiului au reprezentat un efort deosebit, căruia România i-a putut face față cu foarte mari sacrificii⁸.

Comportamentul reprezentanților Comisiei Aliate de Control și al ofițerilor și trupelor sovietice dovedea dispreț față de Constituția României, de legile ei și, nu întâmplător, chiar față de textul Convenției de Armistițiu. Prevederile Armistițiului au fost aplicate în ciuda oricăror norme. Economia românească va fi orientată spre satisfacerea necesităților Uniunii Sovietice, iar schimburile comerciale cu alte state vor fi reduse la limită, Înalțul Comandament Aliat (sovietic) având o rază mare de control în domeniile economic și politic.

Pentru a verifica modul și proporția în care sunt respectate prevederile Convenției de Armistițiu, au fost înființate mai multe organisme: „Comisia Română pentru Aplicarea Armistițiului”, „Secretariatul General pentru Restituirea Bunurilor U.R.S.S.”, „Intendența Generală a Armatelor Roșii”, „Comisia Interdepartamentală pentru controlul cerealelor”, „Comisia Centrală de colectare de cai pentru U.R.S.S.”, „Casa de

Administrare și Supraveghere a Bunurilor Inamice” (C.A.S.B.I.) și altele. Pentru eficientizarea colectărilor și predărilor de animale, de exemplu, responsabilitățile au fost împărțite între Ministerul de Război, Secretariatul General pentru Aplicarea Armistițiului, Direcția Colectărilor pentru Exportul de Animale și Carne Proaspătă – ca organism de execuție; ofițerii inspectori și controlorii Secretariatului General pentru Aplicarea Armistițiului, Comandamentele teritoriale prin ofițerii special delegați și organele Administrației Livrărilor – ca organisme de control. Apăreau în acest fel organisme birocratice concentrice care secătuiu o economie și așa vlăguită de război și, pe termen lung, parazitau instituțiile legale ale statului, aflate și ele într-o stare precară, datorită unui proces de eroziune care a debutat în 1938.

Pentru a da greutate propagandistică onorării pretențiilor sovietice formulate în Convenția de Armistițiu și pentru a face presiuni asupra cetățenilor obligați să suporte acest efort, noul regim a înființat – în iunie 1945 – „Comisiile controlului cetățenesc pentru combaterea speculei și sabotajului economic”. Același rol, dar cu un caracter pronunțat instituționalizat, îl avea „Brigada S – brigada specială economică”. Documentele relevă că reprezentanții instituțiilor implicate în satisfacerea prevederilor Armistițiului erau speriați de situațiile în care unele cereri erau imposibil de onorat în totalitate. Oricând le putea fi aplicată eticheta de „sabotor”, „fascist”, „naționalist” sau „imperialist”. Mulți primari au oprit transporturile de cereale sau produse alimentare (alții aprovizionarea cu curent electric a unităților sovietice), pentru a nu pune în pericol existența oamenilor din localitățile respective. Acest comportament pare a fi mai degrabă o excepție, iar atunci când reprezentanții ai autorităților române perseverează în această atitudine, generalul Vinogradov – șeful Statului Major al Comisiei Aliate de Control – și subalternii săi vor da serioase avertismente oficialilor români⁹.

O întregă legislație a apărut din necesitatea de a îndeplini prevederile Convenției de Armistițiu și o rețea birocratică aparținând Comisiei Aliate de Control a împânzit teritoriul României, anulând sau alterând prerogativele și deciziile instituțiilor și organismelor de drept autohtone. Înaltul Comandament Aliat (sovietic) și Comisia Aliată de Control (sovietică) au devenit două instrumente oficiale eficiente pe teritoriul României, iar introducerea termenului „sovietic(-ă)” în denumirile celor două instituții sugerau sensul și conținutul politico-ideologic al aplicării și al regimului chemat să aplice această convenție. Comisia Aliată de Control (înființată conform art. 18), aflată în subordinea Înaltului Comandament Aliat, a devenit treptat un organism parazitator al statului, oficialitățile române raportându-și deciziile și acțiunile la interpretările date de reprezentanții acesteia. Replica timidă a acestei comisii o reprezenta Comisia Română pentru Aplicarea Armistițiului, înființată la 18 aprilie 1945, ca intermediar între guvernul român și Înaltul Comandament Aliat pe de o parte și Comisia Aliată de Control pe de altă parte. Menirea sa era de a interpreta Convenția de Armistițiu conform „normelor

principale stabilite de Consiliul de Miniștri” și de a da instrucțiuni pentru coordonarea, executarea și controlarea executării clauzelor acesteia. Sarcina sa era aceea de a veghea la buna satisfacere a condițiilor Armistițiului, fără a avea practic posibilitatea de a interveni acolo unde prevederile erau depășite, așa cum o arată prelevările rusești consemnate în Memoriul reprezentanței române în Comisia Aliată de Control din iunie 1945¹⁰.

Ocupația sovietică și desfășurarea operațiunilor militare în zonă s-a reflectat în rechiziții masive, atât în localitățile urbane, cât și în cele rurale. O dovadă elocventă în acest sens este telegrama fulger adresată – la 12 noiembrie 1944 – subprefectului județului Caraș, de către Comandamentul Corpului 7 Teritorial Timișoara, din care rezultă că, pentru cantonarea trupelor sovietice care urmau să sosească în Oravița, subprefectul trebuia să dispună ca Centrul de Exploatare sau garnizoana locală să procure și să plătească următoarele articole, considerate strict necesare: 200 mc material lemnos pentru paturi comune; cca 20 vagoane lemn de foc lunar; 100 kg cuie; cca 20 sobe simple pentru încălzit; 5.000 cărămizi, var, nisip; o instalație electrică adecvată și 5 vagoane de paie. De asemenea, se menționa faptul că pentru materialul lemnos s-a făcut deja comandă la Societatea U.D.R., cheltuielile pentru transport ridicându-se la aproximativ 3,5 milioane lei¹¹. Acest caz semnalat nu a fost, de altfel, singurul din județ, trupele sovietice procedând similar la Reșița și în alte localități cărășene. Se resimțea tot mai mult necesitatea reglementării regimului de rechiziții, dar și alte aspecte ale ocupației sovietice. Trebuie menționat, în acest sens, Ordinul circular nr. 135.274 (15 martie 1945) emis de Inspectoratul General al Jandarmeriei, axat pe cinci coordonate esențiale: 1. Exceptarea de la rechiziții și cartiruire: „pentru a înlătura orice eventuale fricțiuni și incidente cu ofițerii și trupele Armatei Sovietice se dispune ca apartamentele și clădirile locuite de ofițerii și subofițerii români activi sau de rezervă concentrați să fie exceptați de la rechizițiile și cartiruirile necesare Armatei Sovietice”. 2. Repatrierea cetățenilor români originari din Vechiul Regat, rămași în Basarabia și Bucovina de Nord după 23 august 1944: „cetățenii români, originari din Vechiul Regat, trebuie să adreseze individual Comisiei Române pentru Aplicarea Armistițiului cererile de repatriere pentru membrii familiilor lor, urmând ca această Comisie să facă intervenția necesară pe lângă Comisia Aliată de Control”. 3. Obligațiile referitoare la ostașii trimiși în delegație pentru a preda materiale, animale provenite din capturi de la U.R.S.S.: „ostașii trebuie să fie bine echipați; ostașii rămân să îngrijească și să păzească animalele sau materialele până în momentul când au fost luate în primire de delegații sovietici...”. 4. Colectarea animalelor și alimentelor necesare îndeplinirii planului prezentat de Comisia Aliată de Control: „Comisia Română pentru Aplicarea Armistițiului a fost informată că autoritățile civile și militare au procedat la rechiziții și fixări de cote pe județe, comune, locuitori, fără a examina în prealabil dacă ceea ce ar trebui să predea nu intră în necesarul strict

întreținerii; Comisia Română pentru Aplicarea Armistițiului cere să se facă cercetări, pentru a nu se produce excese și abuzuri”. 5. Obligații pentru executarea dispozițiilor din Convenția de Armistițiu: „prefecturile de județ urmează a se adresa direct tuturor șefilor de instituții ce depind de Ministerul Afacerilor Interne pentru a li se pune la dispoziție personalul necesar în vederea promptei executări a tuturor dispozițiilor Convenției de Armistițiu, și în special pentru a însoți transporturile de bunuri în U.R.S.S.”¹².

În cursul anului 1946, Ministerul Afacerilor Interne a difuzat în teritoriu alte instrucțiuni în ceea ce privește executarea operațiunilor de cazare a trupelor și autorităților aliate (sovietice), în trecere sau aflate în staționare. În aceste instrucțiuni se încerca să se justifice rechiziționarea de către prefecturi și primării, cu sau fără forme legale, a diverse imobile, apartamente, camere mobilate și hoteluri pentru uzul armatei sovietice. Trupele aliate nu erau obligate să plătească chirie pentru folosirea imobilelor proprietate de stat, aparținând regiilor autonome sau administrațiilor locale. Pentru toate celelalte imobile, drepturile de chirie se stabileau conform următoarelor norme: „dreptul la chirie – din momentul rechiziționării și până la evacuarea completă a imobilului – se stabilește, în mod exclusiv, prin ordinul de rechiziție; costul apei, luminii și gunoiului care s-a plătit de stat sau Prefectură în contul proprietarului sau chiriașului principal, se va stabili de Comisie pe baza certificatului eliberat de întreprinderile comunale respective; chiria ce se va stabili de Comisie nu va cuprinde sub nici o formă și alte îndemnizări (pentru pagubele suferite, uzajul mobilierului, lemne pentru încălzit etc.)”. Astfel, jafurile și distrugerile provocate de trupele de ocupație erau trecute cu vederea în mod ostentativ¹³.

Între timp, țăraniii bănățeni făceau eforturi deosebite pentru aprovizionarea – la timp și în cantități suficiente – a frontului. În primăvara anului 1945, frontul a fost aprovizionat cu cantități apreciabile de alimente: 4.891 vagoane făină, 4.800 vagoane grâu și 1.969 vagoane porumb și cu un număr destul de ridicat de animale domestice: 22.641 bovine, 16.963 porcine, 10.923 ovine și 8.792 cai¹⁴.

Situația țărănimii bănățene s-a agravat datorită faptului că era obligatorie executarea articolului 12 din Convenția de Armistițiu cu privire la „restituirea” animalelor către U.R.S.S. În acest scop, trebuia să se constituie o comisie județeană compusă din patru persoane: „prefectul județului sau înlocuitorul său, ca președinte; directorul Camerei de Agricultură; medicul veterinar primar al județului; un crescător de animale cu reputație, desemnat de primăria orașului de reședință, ca membru”. Această comisie urma să lucreze sub conducerea și răspunderea directă a prefectului, reprezentantul guvernului pe plan local. Atribuțiile Comisiei Județene erau destul de largi: „1. Să organizeze un centru județean pentru colectarea tuturor vitelor ce se restituie din județul respectiv; centrul de colectare va fi organizat în raport cu posibilitățile locale de întreținere și cazare a vitelor, căile de comunicație și traseul fixat pentru expedierea animalelor în

U.R.S.S. 2. Să organizeze punctele de popas pe traseele ce străbat județul pentru convoiul de animale din județul respectiv, cât și pentru convoaiele în tranzit din alte județe. 3. Să organizeze coloanele de animale din județul respectiv, pe Departamente și categorii de vite. 4. Să ia măsuri de echipare a coloanelor cu inventarul necesar pentru drum. 5. Să organizeze coloanele în convoaie și să le expedieze în condiții optime”.

Pentru Caraș, președintele Comisiei Județene era subprefectul Arsenie Dobrei, iar șeful Secției M.O.N.T. era Mihail Jianu. La începutul anului 1945, Centrul de Colectare a animalelor ce trebuiau „restituite” în U.R.S.S. era organizat în trei comune cărășene (Răcășdia, Vrănint și Ilidia), în celelalte comune acest centru fiind deja constituit. Județul Caraș „restituia” în această perioadă Uniunii Sovietice un număr de 866 de animale, dintre care: 847 cai, 15 boi și 3 vaci. La această acțiune participau – pe lângă Prefectura Caraș, cu reședința la Oravița – preturile plășilor din județ (Oravița, Reșița, Bocșa Vasiovei, Bozovici, Moldova Nouă, Sasca) și diferite instituții administrative. Astfel, de la Prefectură au fost rechiziționați 11 cai, de la Pretura Oravița – 254 cai și 14 boi, de la Pretura Reșița – 136 cai, de la Pretura Bocșa Vasiovei – 141 cai, de la Pretura Bozovici – 68 cai, de la Pretura Sasca – 214 cai, de la Centrul Agricol Cahul – 15 cai, iar de la instituțiile administrative – 8 cai¹⁵.

Trebuie menționat faptul că armata sovietică a procedat la rechiziționarea animalelor cu mult înainte de intrarea în vigoare a art. 12 din Convenția de Armistițiu. În plasa Oravița – conform unui raport al Legiunii de Jandarmi Caraș – „până la 30 septembrie 1944, armata sovietică a ridicat animale și a devastat anumite zone, populația devenind profund îngrijorată”¹⁶.

Aprovizionarea armatei sovietice, devenită o problemă stringentă, se cerea rezolvată de guvernul român cu maximă eficiență. De o însemnătate deosebită în acest sens a fost ordinul general al Marelui Stat Major al Armatei Române nr. 984.200 din 30 septembrie 1944, care cuprindea prevederi clare, fără echivoc: „materialele și subzistențele necesare Armatei Roșii care operează în România se procură numai prin Guvernul Român, care dă ordine de distribuție, furnizare sau rechiziționare organelor economice și militare locale române; cererile Armatei Sovietice se vor prezenta, spre soluționare, Guvernului și Comandamentului Român numai prin Comisia Sovietică de Armistițiu din București, prezidată de dl general H. Vinogradov; este cu desăvârșire interzis Comandamentelor, unităților și formațiunilor militare, precum și tuturor autorităților și instituțiilor civile (de Stat sau private) și particularilor români, de a pune la dispoziția Comandamentelor, unităților sau formațiunilor, sau ostașilor sovietici izolați, orice fel de materiale sau subzistențe, pentru care nu au primit un ordin clar de la autoritățile centrale române; toți ofițerii sau ostașii sovietici care vor formula direct cereri de materiale unităților militare, autorităților civile sau particularilor români, vor fi îndrumați a se adresa Comisiei Sovietice de Armistițiu din București; armata, poliția

sau jandarmeria se vor opune cu ultima energie, la nevoie chiar recurgând la arme, în cazurile când ostași sovietici, izolați sau în grupuri, sau alți indivizi care, utilizând fraudulos uniforma sovietică, vor încerca să ridice cu forța sau să jefuiască bunurile Statului sau particulare...; se fac răspunzători și se vor trimite în judecata Curții Marțiale toți ofițerii și ostașii care nu vor apăra, până la ultima picătură de sânge, bunurile Statului ce au fost date în paza și îngrijirea lor; se vor raporta telegrafic, Marelui Stat Major, incidentele în care a fost nevoie să se recurgă la arme”¹⁷.

Rechizițiile sovietice în județul Caraș nu se limitau numai la animale și mărfuri industriale. Armata sovietică va continua să facă rechiziții și în cursul anului 1945. De pildă, în luna februarie, în stația Oravița erau imbarcate 7 vagoane cu bunuri de expediat în Transilvania, cu destinația Constanța și un vagon pentru Basarabia, cu destinația Galați, aceste vagoane fiind examinate de delegatul Comisiei Aliate de Control; vagoanele cu destinația Constanța cuprindeau: 360 paturi, 3 tuburi de oxigen, 8 capete de paturi, o masă de operație etc.; în schimb, vagonul cu destinația Galați conținea 22 lăzi (un pian, un aparat cinematografic, litere de tipar pentru tipografie ș. a.)¹⁸.

În 1946, an considerat dezastruos pentru economia românească, cererile sovieticilor au depășit cu mult limita de suportabilitate a populației. La conferința de la Craiova, convocată de Comandamentul Corpului 7 Teritorial în ziua de 17 ianuarie 1946, în vederea repartizării cotelor de subzistențe pe trimestrul I 1946, pentru aplicarea și executarea condițiilor Convenției de Armistițiu, s-au stabilit sarcinile județului Caraș în ce privește aprovizionarea trupelor sovietice: carne proaspătă de vită – 120 t (500 capete) și grăsimi – 10 t, sarcini mult prea mari față de posibilitățile județului. Cu acest prilej s-a insistat foarte mult pentru repartizarea unei cote de pește, însă reprezentantul Carașului (primpretorul județului) a combătut hotărât această problemă, arătând că „pescuitul în Dunăre este minimal”, reușind să împiedice aplicarea unei asemenea inițiative¹⁹.

În pofida faptului că pretențiile sovietice erau evident exagerate, Comisia Aliată de Control acuza în permanență autoritățile centrale și locale de „violări” ale Convenției de Armistițiu, prin acest veritabil șantaj reușind să obțină noi beneficii pe seama populației sărăcite. În anul 1945, într-o adresă a Comisiei Aliate de Control către Prefectura Caraș, se manifesta o nemulțumire crescândă față de „violările” Convenției de Armistițiu în zonă: „bunurile destinate pentru expedierea în U.R.S.S. sunt încărcate în vagoane-platformă sau în vagoane acoperite în stare neambalată, iar, când sunt ambalate, nu se asigură lăzile ambalate cu etichete; încărcarea bunurilor în vagoane se execută fără vreo răspundere și din această cauză multe din încărcături sosesc în lăzile distruse sau în stare cu totul neambalată, vagoanele fiind neplombate (această purtare neglijentă și fără răspundere față de conservarea valorilor materiale duce la distrugerea și în special la posibilitatea abuzului); documentele C.F.R. se redactează în mod cu

desăvârșire nesatisfăcătoare (în ele nu se arată denumirea încărcăturii, expeditorul, greutatea, cantitatea coletelor etc.)”²⁰. În 1946, Secretariatul General pentru Aplicarea Armistițiului, ce funcționa în cadrul Ministerului de Război, consemna unele nereguli în ce privește aplicarea armistițiului pe plan național, inclusiv în județul Caraș: „neglijențe administrative sub raportul întocmirii actelor legale; abuzuri sau rea-credință; favorizarea diferitelor elemente care au căutat să profite de această situație speculând populația, fraudând statul și realizând și importante beneficii materiale în mod ilegal, speculativ și fraudulos; nesupravegherea diferiților furnizori și, deci, grave nereguli, deoarece aceștia expediază, printre altele, produse de calitate inferioară, care sunt refuzate la primire și imputate ofițerilor de la Centre; furturi de materiale; delapidări de sume importante; incorectitudini în întocmirea actelor; fapte compromițătoare în scopul de a-și crea diferite venituri”. Aceste fapte reprobabile erau explicabile într-o perioadă în care țara trecea printr-o gravă criză economică, socială, politică, dar mai ales morală²¹.

Toți factorii enumerați mai sus, dar și alții, au cauzat grave disfuncționalități în aprovizionarea populației cu bunuri de larg consum. În consecință, au fost adoptate soluții extreme pentru evitarea izbucnirii unui conflict major între populație și autoritățile de ocupație, ce ar fi putut determina căderea guvernului procomunist de la București. Astfel, în perioada 15-27 iunie 1947, o delegație a guvernului român, condusă de Gh. Gheorghiu-Dej, a purtat tratative – la Moscova – pentru cumpărarea a 80.000 t de cereale (60.000 t grâu și 20.000 t orz). Durata mare a șederii delegației în U.R.S.S. atestă faptul că au avut loc convorbiri politice și s-au făcut presiuni asupra părții române pentru accelerarea trecerii la sistemul totalitar, încheiată în a doua parte a anului²².

Deși confruntată cu o serie de probleme de natură economică, populația cărășană va executa cu precădere ordinele și dispozițiile primite în legătură cu realizarea Convenției de Armistițiu până la semnarea Tratatului de Pace (10 februarie 1947), prin care termenul inițial de plată a reparațiilor către Uniunea Sovietică se va prelungi cu 2 ani, cuantumul său rămânând identic, la fel ca și paritatea în aur²³.

În perioada 1944-1945, datorită regresul înregistrat pentru moment în producția industrială și agricolă, populația din această regiune a fost nevoită să facă eforturi deosebite pentru aprovizionarea frontului cu toate produsele necesare. U.D.R.-ul (Uzinele și Domeniile Reșița) a deținut, până la naționalizare, un rol important în economia bănățeană, executând – până la 9 mai 1945 – comenzi pentru armata română și cea sovietică, iar ulterior contribuind la refacerea producției industriale din zonă. Operațiunile militare desfășurate în Banat au determinat întreruperea – în mare măsură – a lucrărilor agricole, fapt ce a influențat în mod negativ aprovizionarea populației și, implicit, starea de sănătate a acesteia. Îndeplinirea condițiilor impuse prin Convenția de Armistițiu (art. 12), respectiv „restituirea” animalelor către U.R.S.S., a însemnat începutul spoliei

economice a Banatului, distrugerea – după un plan bine întocmit – a agriculturii bănațene, fenomene care erau resimțite și la nivel național.

În consecință, această perioadă, scurtă din punct de vedere cronologic, dar bogată în evenimente, a marcat trecerea României la un nou regim politic, aservit Uniunii Sovietice, străin sufletului românesc, Banatul – provincie înfloritoare din punct de vedere economic în perioada interbelică – fiind profund afectat de schimbarea de regim produsă imediat după război.

NOTE

¹ Georg Hromatka, *Scurtă cronică a Banatului Montan*, Oradea, Imprimeria de Vest, 1995, p. 119.

² Direcția Județeană Caraș-Severin a Arhivelor Naționale (în continuare DJCSAN), fond *Prefectura județului Caraș*, dosar 3/1944, f. 224.

³ DJCSAN, fond *Legiunea de Jandarmi Caraș*, dosar 16/1944, f. 260.

⁴ DJCSAN, fond *Consiliul Popular al orașului Anina*, dosar 3/1944, f. 30.

⁵ *Ibidem*, f. 162.

⁶ *Ibidem*, f. 166-167.

⁷ *Contribuții la studierea istoriei contemporane a României*, vol. II, București, Editura Politică, 1986, p. 250-251.

⁸ *România contemporană*, București, Editura Politică, 1988, p. 33.

⁹ Flori Stănescu, Dragoș Zamfirescu, *Ocupația sovietică în România. Documente (1944-1946)*, București, Editura Vremea, 1998, p. 5-7.

¹⁰ *Ibidem*, p. 9.

¹¹ DJCSAN, fond *Prefectura județului Caraș*, dosar 30/1944, f. 80.

¹² Direcția Județeană Timiș a Arhivelor Naționale (în continuare DJTAN), fond *Legiunea de Jandarmi Severin*, dosar 66/1945, f. 6-7.

¹³ DJCSAN, fond *Prefectura județului Caraș - Biroul pentru Aplicarea Armistițiului*, dosar 34/1946, f. 296-299.

¹⁴ William Marin, Ioan Lunčan, *Două secole de luptă revoluționară în sud-vestul României (1733-1948)*, Timișoara, Editura Facla, 1984, p. 209.

¹⁵ DJCSAN, fond *Prefectura județului Caraș*, dosar 44/1944, f. 5-12.

¹⁶ *Idem*, dosar 3/1944, f. 244.

¹⁷ DJCSAN, fond *Primăria orașului Reșița*, dosar 6/1944, f. 5.

¹⁸ DJCSAN, fond *Prefectura județului Caraș - Biroul pentru Aplicarea Armistițiului*, dosar 9/1945, f. 75.

¹⁹ DJCSAN, fond *Prefectura județului Caraș - Serviciul Administrativ*, dosar 8/1945-1946, f. 66.

²⁰ DJCSAN, fond *Prefectura județului Caraș - Biroul pentru Aplicarea Armistițiului*, dosar 9/1945, f. 134.

²¹ DJCSAN, fond *Legiunea de Jandarmi Caraș*, dosar 2/1946-1947, f. 16.

²² Marin Nedelea, *Istoria României în date (1940-1995)*, București, Editura Niculescu SRL, 1997, p. 74.

²³ DJCSAN, fond *Prefectura județului Caraș*, dosar 7/1946, f. 71.

DES ASPECTS CONCERNANT L'OCCUPATION SOVIÉTIQUE
DANS LE DÉPARTEMENT DE CARAȘ (1944-1947)

Résumé

Pendant les années 1944-1945, étant donné le recul enregistré dans la production industrielle et agricole, à la fois, la population de cette région a été contrainte de déposer des efforts inouïs pour le ravitaillement du front. U.D.R. (Usines et Domaines Reșița) a détenu, jusqu'à la fin de l'année 1947, un rôle important dans l'économie du Banat, exécutant pour l'armée roumaine tout ce qui lui était nécessaire (jusqu'à 9 Mai 1945) et même pour les soviétiques, ultérieurement en contribuant au redressement de la production industrielle de cette zone. Les opérations militaires déployées en Banat ont déterminé – en bonne mesure – l'interruption des travaux agricoles, fait qui a influencé d'une manière négative le ravitaillement de la population, et, implicitement, l'état de santé de celle-ci. L'accomplissement des conditions imposées par la Convention d'Armistice (article 12), qui prévoyait la restitution des animaux envers l'U.R.S.S., a signifié le début de la spoliation économique du Banat, la destruction – suivant un plan minutieusement mis au point – de l'agriculture banatienne, des phénomènes qui, d'ailleurs, se faisaient ressentis au niveau de tout le pays.

En conséquence, cette période, réduite du point de vue chronologique, mais pleine d'événements, a marqué le passage de la Roumanie vers un nouveau régime politique, complètement asservi à l'Union Soviétique, le Banat – province avec une économie puissante pendant la période d'entre les deux guerres mondiales – étant profondément affecté par le changement du régime, phénomène produit à la fin de la guerre.